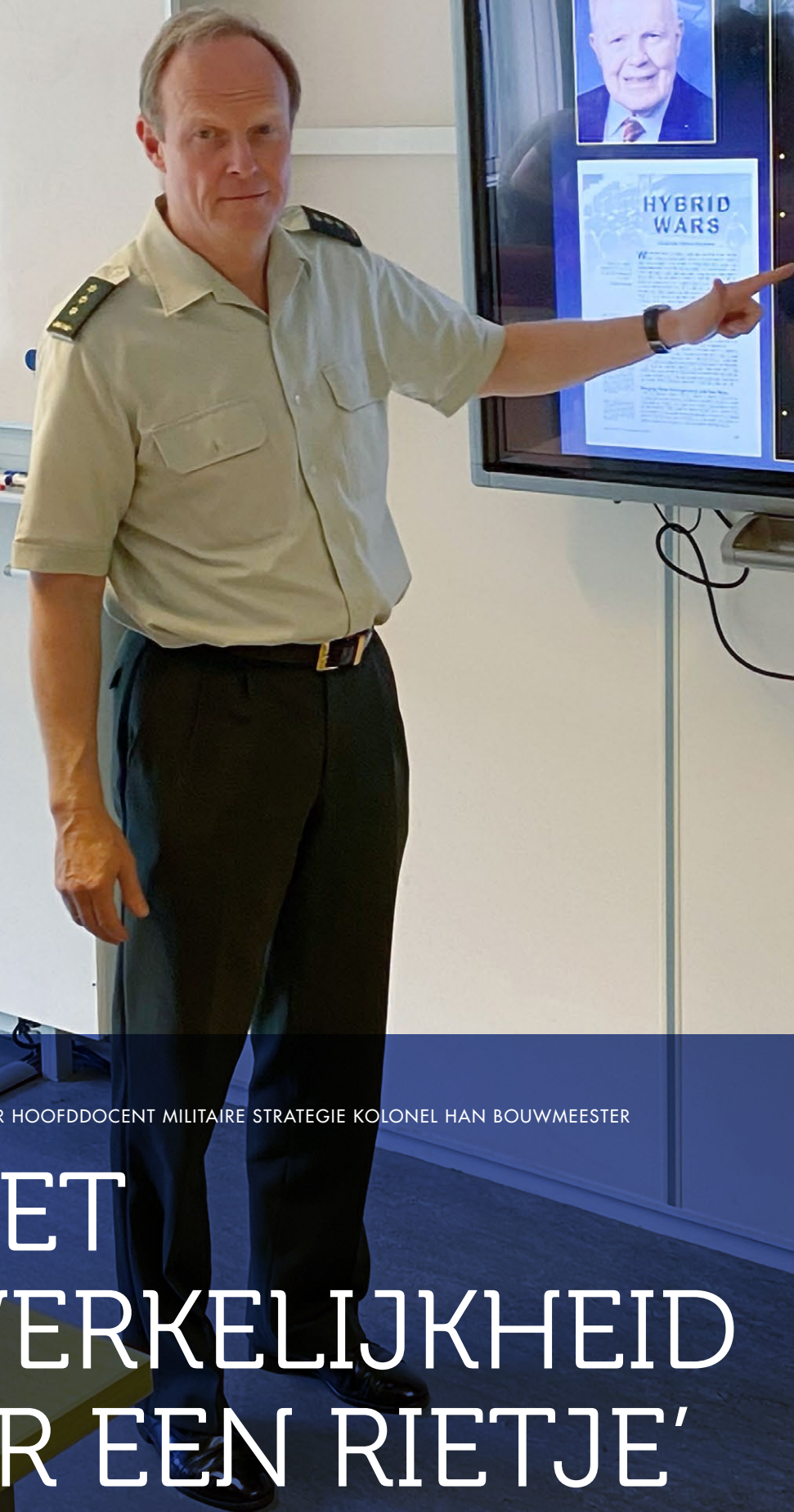


Kolonel Han Bouwmeester



Geschieden



HYBRID WARS

- Seemingly
- Hybrid war decisive b
- (1) conver
- (2) the co
- (3) the h
- Outcomes distinctions

INTERVIEW MET UNIVERSITAIR HOOFDDOCENT MILITAIRE STRATEGIE KOLONEL HAN BOUWMEESTER

'JE ZIET DE WERKELIJKHEID DOOR EEN RIETJE'

Voor zijn promotieonderzoek onderzocht kolonel Han Bouwmeester hoe de Russische autoriteiten bij de annexatie van de Krim in 2014 van misleidingsmethoden gebruikmaakten. *Maatschappij & Politiek* sprak met de universitair hoofddocent Militaire strategie en landoptreden van de Nederlandse Defensie Academie over de huidige oorlog in Oekraïne en de inzet van misleidingsmethoden.

IVO PERTIJS

Toen we begin dit jaar de Russische troepenopbouw zagen, ontwikkelden we op de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) een aantal scenario's, waaronder het huidige scenario. We dachten dat Vladimir Poetin hartstikke gek zou zijn om voor een inval te kiezen. Je verliest hier meer mee dan dat je wint. Op de maandag na de Olympische Spelen zag ik beelden van Poetin in de Russische veiligheidsraad. Ik dacht dat het zou blijven bij de stationering van Russische troepen in de twee Volksrepublieken Donetsk en Loegansk en werd verrast dat Rusland op donderdag Oekraïne op verschillende punten binnenviel en Belarus als springplank gebruikte. Poetin suggereerde steeds dat Oekraïne genocide pleegde in de Donbas-regio. Dit was niet de grote *false flag operation* die Amerikanen voor ogen stonden. Wel werden er leugens door Rusland verzonnen die een inval rechtvaardigden', vertelt Han Bouwmeester. Twee jaar geleden verdedigde hij zijn proefschrift *Krym Nash*. Bij de annexatie van de Krim paste Rusland verschillende misleidingsmethoden toe waarbij vooral de 'groene mannetjes' voor verwarring zorgden.

MISLEIDING

Op basis van vijftien academische artikelen aangevuld met andere literatuur onderscheidt Bouwmeester vijf methoden waarvan Rusland destijds gebruikmaakte: *denial*, *misdirection*, *simulation* en *dissimulation*, *creating ambiguity* of *targeted misleading* en tot slot *disinformation*. Bouwmeester: 'Sommige methoden zijn wat simpeler, zoals het zwijgen en dan het ontkennen of het zoeken van een afleiding. In 1982 verschenen er twee onderzoeken over misleiding. Het ene onderzoek ging over *simulation* en *dissimulation*. Dit zijn mooie woorden voor *showing* en *hiding*; dingen laten zien die er eigenlijk niet zijn waardoor mensen erin gaan geloven waardoor ook de perceptie gemanipuleerd wordt of je verbergt dingen die je niet wilt laten zien. In datzelfde jaar verscheen ook een publicatie over het A-type misleiding en het M-type misleiding. Bij het A-type wordt er *ambiguity* gecreëerd, ofwel zorgen voor

zoveel mogelijk verwarring en chaos. Daar zijn de Russen goed in. Ze hebben het liefst dat er onenigheid in een club mensen ontstaat: gecontroleerde chaos. Het M-type is lastiger. Dit is gericht op je beoogde doel, maar dan moet je alles weten over het beoogde doel, je inleven en de psychologische knoppen kennen waaraan je moet draaien om de opponent in beweging te krijgen. Dit kost veel inspanningen. Als dit lukt, dan is het succesvoller, maar de kans op niet slagen is groter. Je kunt allerlei verhaaltjes de wereld in helpen waarvan mensen een deel nooit zullen geloven, maar bij een paar verhalen gaan twijfelen. Dit noem ik het verpakken van fictie en werkelijkheid; een scheutje onwaarheid toevoegen aan verhalen die wel kloppen. Door in te spelen op denkbeelden die al bestaan is het effectiever om mensen te manipuleren. Dit is het *Magruder's principle*. Magruder was een generaal die dit principe tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog toepaste.'

WANORDE

Een andere methode noemt Bouwmeester de informatiewanorde. 'Tijdens mijn onderzoek zag ik dit in complottheorieën. Rusland bedient zich overigens ook regelmatig van complottheorieën. Vanaf 2012 stuurt Rusland hier bewust op. Of dit altijd effectief is, dat weet ik niet, maar complottheorieën landen wel in de Russische populatie zelf. Bij een complottheorie richt je je op onzekerheid. Er zijn twee generaties complottheorieën. Bij de eerste generatie gebeurt er iets waarvoor je een verklaring wilt hebben. Vanuit de gevestigde orde - de overheid, media of wetenschap - komt er weliswaar een verklaring, maar mensen willen zich daar niet bij neerleggen. Ze vermoeden een complot. De bedenkers van een complot begrijpen in de ogen van deze mensen alles en zijn hypercompetent. Complotten spelen in op stereotypen en vooroordelen, maar zijn vaak lastig te weerspreken. Bij de tweede generatie complottheorieën gaat het om de *A lot of people are saying*-gedachte: "Er zitten mensen diep in de organisatie die tegen mij zijn. Daar moet ik tegen optreden". Je denkt niet na over een alternatieve verklaring. "A lot of people are saying..." dus moet het wel waar zijn. *Wisdom of the*

crowd is het onderliggende argument dat is gekoppeld aan *a lot of people are saying*. Dit zit ook achter *QAnon* en de *pizzagate*-gedachte. Complotten vormen een buitencategorie van desinformatie', stelt Bouwmeester.

Uit uw onderzoek blijkt dat westerse landen de afgelopen decennia relatief weinig aandacht aan misleidingsmethoden schonken. Hoe kon dit gebeuren?

'Op politiek niveau vinden we het erg vervelend om te worden misleid. Dit past niet bij een democratie. De afgelopen jaren nam het vertrouwen in de overheid en de regering sterk af. Als de regering willens en wetens liegt en bedriegt, dan vinden we dit erg vervelend. Sommige mensen verwijzen daarbij naar de Toeslagenaffaire. Gelukkig zit in de maatschappij een zelfcorrigerend vermogen en wordt dit probleem aan de kaak gesteld. We willen geen overheid die liegt. In andere delen van de wereld heeft men daar minder problemen mee. Op hoger militair niveau kijken we ook weinig naar misleiding. Dit heeft met de rol van westerse krijgsmachten te maken. Tijdens de Koude Oorlog waren we gericht op de fysieke uitschakeling van tegenstanders en niet op misleiding. Dat de KGB zich destijds wel met misleiding bezighield, vonden we vervelend. Westerse inlichtingendiensten deden ook wel aan misleiding. We wilden het Warschaupact niet veroveren. We dachten dat het Warschaupact onze kant op kwam en moesten dit tegenhouden. Begin jaren negentig hield de Koude Oorlog op. Krijgsmachten gingen op zoek naar hun bestaansrecht en vonden dit in *peacekeeping operations* waar ze als derde partij tussen partijen stonden. Misleiding is contraproductief in het winnen van vertrouwen van betrokken partijen. We richtten ons jarenlang op dit soort operaties. Op de KMA [Koninklijke Militaire Academie, red.] en het KIM [Koninklijk Instituut voor de Marine, red.] werden generaties officieren opgeleid die geen aandacht aan misleiding schonken. Er is nog een andere factor. Bij oorlogsvoering laten we ons vaak door de Verenigde Staten leiden. Zij nemen doorgaans het voortouw en beschikken over grote onderzoeksbureaus. Nieuwe stappen op het gebied van oorlogsvoering komen

vaak uit een Amerikaanse koker. De Verenigde Staten zijn zeer gericht op de fysieke uitschakeling van de tegenstander. Ze hebben hoogwaardige technologie. Dit maakt dat ze minder geïnteresseerd zijn in de mens en in het conflict. Bij misleiding ga je in de psyche van de mens zitten om de tegenstander te beïnvloeden. Amerikanen doen dit niet en de westerse wereld neemt dit over. In dat geval is het vervelend om te maken te krijgen met een opponent die je wel misleidt. We zagen dit al in Afghanistan en later bij de annexatie van de Krim. We vroegen ons af wat die groene mannetjes daar deden. Rusland zweeg aanvankelijk en ontkende vervolgens. We wilden dat de waarheid boven tafel kwam. Er werd bewust onzekerheid gecreëerd en aan misleiding gedaan.'

Onzekerheid speelt bij misleidingsmethoden een belangrijke rol. Hoe zag u dit in uw onderzoek terug?

'In het Westen vinden we onzekerheden erg lastig. We willen zoveel mogelijk aan onzekerheidsreductie doen. Zo zit onze maatschappij in elkaar. We kunnen elkaar volgen, bellen en appen. Toen ik jong was, ging ik stappen en wisten mijn ouders niet waar ik was. Nu kan ik als ouder mijn kinderen bellen en weet ik waar ze zijn. Tegelijkertijd zit de wereld complex in elkaar met conflicten en belangen die op het spel staan. Het vervelende daarvan is dat we zelf onzekerheid creëren. We zitten in een onmogelijke spagaat. Aan de ene kant willen we zo min mogelijk onzekerheid. Aan de andere kant creëren we juist steeds meer onzekerheid. Er is altijd een mate van onzekerheid. Partijen weten nooit helemaal zeker van elkaar wat de ander gaat doen. Wil je misleiding laten ontstaan, dan moet er bepaalde mate van onzekerheid zijn over wat de ander gaat doen. Voor mijn proefschrift bekeek ik dit vanuit verschillende wetenschapsgebieden. Vooral de wiskunde gaat hierop in. De wiskunde heeft twee soorten: de epistemologische en de aleatorische onzekerheid. Ik vond het wel mooi om dit uit de exacte wetenschappen te halen. Binnen de internationale betrekkingen zeggen alle theorieën ook iets over de onzekerheid die ontstaat. Vanuit de psychologie wordt gekeken naar de effecten van onzekerheid op de mens. Ik ben altijd geïnteresseerd naar de krachten achter de beïnvloeding en wat dit met de mens doet.'

Nooit eerder kwamen er zoveel beelden vanuit een oorlogsgebied naar buiten, als tijdens de oorlog in Oekraïne. Tegelijkertijd zien we lang niet alle beelden uit

het strijdgebied. Welke verklaring heeft u hiervoor?

'We kijken sterk naar Rusland. Wat doet het land wel en wat niet? We kijken minder naar wat Oekraïne doet en niet doet. Omdat we ons beeld uit open bronnen halen, is dit lastig te duiden. We lezen dat het Oekraïense leger in kleine clubjes optreedt en dat de wapens die zij uit Europa krijgen effectief zijn. Ik heb weinig gehoord over Oekraïense tanks of artillerie. Die schijnen actief te zijn, maar er wordt weinig over bericht. Pas op, Oekraïners zijn geen lieverdjes. Dit beeld hebben we wel bijna zo gecreëerd. Op het moment dat Rusland de grens overschreed, was Rusland natuurlijk de *bad guy*. Bij een *bad guy* identificeren we een *good guy*. We stopten Oekraïne in die rol. Ons rechtvaardigheidsgevoel is sterk aangedaan door de Russische aanval. Hierdoor krijgen we veel compassie. Ik heb erg te doen met de Oekraïense bevolking, maar we moeten niet alles goedpraten. Zo werden er allerlei TikTok-filmpjes van Russische krijgsgevangenen door Oekraïne gedeeld. Deze kwamen onder meer op Telegram terecht. Dit is een schending van het humanitair oorlogsrecht. Krijgsgevangenen hebben een beschermde status. Hier gingen we met ons allen vrij snel aan voorbij, omdat het Russische gevangenen betrof. Het delen van deze beelden maakt onderdeel uit van de informatieoorlog die grotendeels op TikTok en Telegram plaatsvindt. Ik heb moeite met deze TikTok-oorlog. Tijdens de coronapandemie maakten filmpjes op TikTok mensen vrolijker, maar tijdens de informatieoorlog verschijnen er nu beelden waar een melodramatisch muziekje onder wordt gezet... Pas daarmee op. Je ziet de werkelijkheid door een rietje. Er zit totaal geen context meer bij. Als je beelden van een gevecht ziet waarbij het niet lekker loopt bij de Russen, dan denk je dat dit overal plaatsvindt. Je projecteert dit namelijk op dat hele conflict. Dit heeft dezelfde werking als het Amerikaanse *embedded news media program* [tijdens de Amerikaanse inval in Irak in 2003, *red.*] waarbij journalisten front seat in een van de eerste voertuigen van een opmars zitten. De hele dag zag je beelden van een opmars. Als het peloton in een gevecht terechtkwam, dan leek het of de volledige opmars stilstond en het volledige Amerikaanse leger vocht. Dit kwam door

'We dachten dat Vladimir Poetin hartstikke gek zou zijn om voor een inval te kiezen'
(foto: www.kremlin.ru)



dit ene beeld. Dit zie je ook met TikTok-filmpjes. Ook al zie je filmpjes van tien locaties, dan zegt dit nog weinig over de totale context. Dit lijkt een ontwikkeling van de wijze waarop we informatie tot ons willen nemen. Zeker bij conflicten. De rest van het verhaal vullen we zelf in. Hier doet de Gestaltpsychologie zijn werk, zoals ik ook in mijn proefschrift heb onderzocht. We nemen de gefragmenteerde informatie tot ons en vullen de ontbrekende informatie zelf aan om er een compleet verhaal van te maken dat in onze kijk op de situatie past. Dit heet met een mooi woord '*narration*'. Of dat klopt is maar de vraag. Vaak ontstaan gemanipuleerde percepties.'

De Geneefse Conventies gaan ook in op misleiding. Zo is er een verbod op perfidie. Hoe verhoudt dit verbod zich tegenover verschillende misleidingsmethoden?

'Je mag geen perfide handelingen verrichten. Dit artikel is gebaseerd op vertrouwen dat je tijdens een conflict moet hebben. Je mag het vertrouwen dat we bijvoorbeeld in de Verenigde Naties of het Rode Kruis hebben niet schaden door je als militair bijvoorbeeld als verpleegster te verkleeden of met een lichtblauwe vredesbare van de Verenigde Naties op te gaan lopen om oorlogshandelingen te verrichten. Je mag zelfs niet in kleding van derde partijen lopen om daarmee te suggereren dat je bij een andere partij hoort. Een collega van mij zegt: "Je mag je wel verkleeden als boom, maar niet als een andere partij". Krijgslisten daarentegen mogen wel. Een beetje jokken en desinformatie mogen ook. Daar is geen regelgeving over. Er staat nergens dat je

altijd de waarheid moet spreken. Bovendien is het lastig om te bepalen wat de waarheid is.'

Rusland en Oekraïne hebben een gedeelde geschiedenis. Beide landen kennen elkaar goed. Hoe maakt Oekraïne hier tijdens de oorlog gebruik van?

'De hoofden van de Russische en Oekraïense inlichtingendiensten zijn rond de zeventig en kennen elkaar nog van dezelfde inlichtingen-academies in de Sovjet-Unie. Dit geldt ook voor de legers. De Russische doctrine kun je min of meer ook op Oekraïne leggen. Een grote wijziging vond na de annexatie van de Krim plaats. Toen zetten de Britten en de Amerikanen allerlei trainingsprogramma's op. Op dat moment nam Oekraïne een afslag. Zo treden Oekraïense vliegers na hun westerse training anders op dan hun Russische evenknie. Hoewel de Oekraïense vliegtuigen ouder dan de Russische zijn, lijken hun tactieken nu meer op de westerse aanpak. Bovendien zijn Oekraïense en westerse vliegers veel beter getraind. Russische vliegers maken veel minder vliegreuen en dat maakt hen veel minder bedreven in het uitvoeren van land-luchtoperaties. In de lucht pakken we wat doortastender aan en zijn we wat agressiever in onze benadering. De Oekraïners namen dit van het Westen over. Dit zie je ook op de grond. Rusland verwachtte allerlei Oekraïense brigades en divisies tegenover zich te krijgen die georganiseerd en lineair optraden zoals ze dat vroeger deden. Dat gebeurt niet. Oekraïners werken in kleine clubjes en maken gebruik van antitankwapens en drones. Rap, schieten, schieten en weer weg. Een van de technieken in de moderne oorlogsvoering noemen we *swarming*. De communicatiemiddelen maken het mogelijk om als bijen op te treden. Vroeger tekenden we lijnen op stafkaarten. Ieder kreeg zijn eigen vak waar je niet buiten mocht komen, omdat een ander daar optrad en om te voorkomen dat je op eigen troepen schoot. Tegenwoordig is het gemakkelijker om van elkaar te weten waar je zit. Hierdoor zijn *dispersed operations* mogelijk. Oekraïne past dit nu toe en zijn daar bijzonder effectief in. Vergis je ook niet in de enorme afstanden die in Oekraïne moeten worden afgelegd. Bij de artillerie werkte ik zelf met gepantserde voertuigen op rupsbanden. Die zijn erg lang, superzwaar en hebben een grote terreinvaardigheid, maar ook zij komen in erg modderig of moerassig gebied een keer vast te zitten. Voordat je ze dan losgetrokken hebt... Lange logistieke Russische aanvoerlijnen worden voortdurend door kleine clubjes Oekraïners ontregeld. De omsingeling van Kyiv was voor de Russische troepen niet vol te houden en ook de Russische troepen rondom Charkiv, de tweede stad van Oekraïne werden half mei door Oekraïense troepen teruggedrongen.' ♦



STEF

SPROOKJES

Bij het aantreden van de nieuwe rector in 2019, kreeg hij als welkomstgeschenk een structureel tekort van een paar ton op de balans. Als personeel kregen we daarop in een algemene vergadering een grafiek te zien: de uitgave die de school met deze leerlingaantallen kan maken en de uitgave die de school daadwerkelijk op dit moment maakt. Boodschap begrepen. Vervolgens gingen we in groepen uiteen om bezuinigingsmaatregelen te bedenken en deze op grote witte A2-vellen te noteren. Enfin.

Eind van het schooljaar werd er afscheid genomen van een aantal collega's en bij aanvang van het schooljaar daarop konden we alleen voor een nieuwe wiskundedocent en de stagiaires klappen. Bezuinigen in het onderwijs betekent minder lessen, minder taakuren, maar nog altijd hetzelfde werk. Als je maar lang genoeg in het onderwijs blijft werken, maak je het een aantal keer mee. Dit was mijn tweede keer in ruim tien jaar tijd.

Toen kwam corona.

Bij de start van dit schooljaar stonden daar ruim dertig nieuwe collega's op het podium, volop jonge mensen, sommige nog in opleiding of net afgestudeerd en een aantal schoolhoppers. Na twee jaar van bezuinigen keken de collega's elkaar een beetje vreemd aan. De directeur gaf toe dat het wellicht een beetje vreemd kon voelen, maar goed, er was geld, véél geld en dat moest binnen twee jaar op.



'Efteling haalt opgelucht adem: park uit de rode cijfers' kopte mijn regionale krant een paar weken geleden. Ik heb geen premium-account, maar hoe ze uit de rode cijfers waren gekomen viel wel te raden. Op Twitter vroeg namelijk iemand naar de bestedingen van de NPO-gelden. Verscheidene keren viel het sprookjespark als antwoord. Onder de noemer 'welbevinden en sociaal-emotionele ontwikkeling' gaan in heel Nederland de scholen naar de Efteling.

Ik zal daar niet flauw over gaan doen, de kinderen verheugen zich erop en zelfs de collega's kunnen dit uitje met elkaar wel gebruiken. Het gaat mij meer om de bakken geld die opeens het onderwijs in worden gepompt.

De NPO-gelden zijn met twee jaar verlengd, daarna dient zich het Nationaal Groeifonds aan, wordt de loonkloof po/vo gedicht en heeft de nieuwbakken minister gelijk een masterplan om de basis op orde te krijgen.

Ontzettend mooi voor de korte termijn, maar wat doet dit op de lange termijn? Zijn er dan voldoende leraren, de klassen ook kleiner en hebben we dan écht passend onderwijs? Ik was laatst in de Efteling, ik geloof niet in sprookjes. ♦

Stef van der Linden
(maatschappijleer.net)